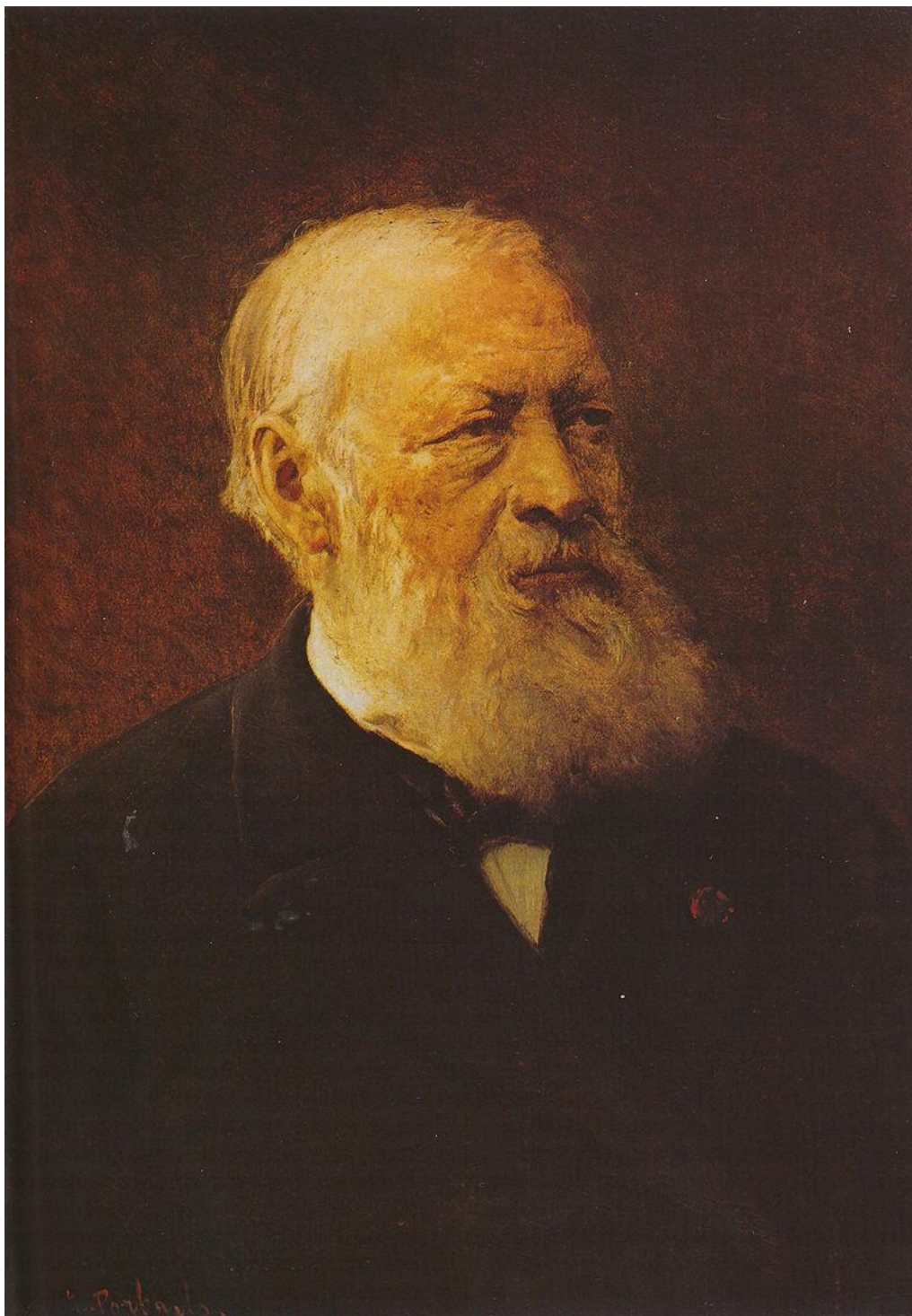

Hendrik Conscience (1812 – 1883), *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen*

Vragen en opdrachten voor de leerlingen

Afbeelding: Jean-François Portaels (1818–1895), *Portret van Hendrik Conscience* (1870).
(Publiek domein)

Bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hendrik_Conscience.jpg

Inleiding: de historische achtergronden

1. Waaraan denk je, als de woorden 'Schild en vrienden' hoort? Door wie wordt deze formulering gebruikt?
2. Wanneer vieren we de officiële Vlaamse feestdag? Wat wordt er op die datum herdacht?
3. Heb je de vierde aflevering van *Het verhaal van Vlaanderen* gezien op de VRT? Welke veldslag stond daarin centraal? Wat kun je je nog herinneren van die aflevering?
4. Dat we die Guldensporenslag zo belangrijk vinden en die zelfs herdenken op de officiële feestdag van de Vlaamse Gemeenschap, is te danken aan de 19de-eeuwse schrijver Hendrik Conscience en zijn roman *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen*, die verscheen in 1838. Hij heeft aan die veldslag een Vlaams-nationale dimensie gegeven. Hij wilde de Vlamingen bewust maken van hun nationale identiteit en hun eigenwaarde in de Belgische staat, die gedomineerd werd door de Franstalige bourgeoisie. Bovendien wilde hij de in 1830 ontstane nieuwe staat België legitimeren tegenover Frankrijk. De Guldensporenslag gaf de nieuwe Belgische staat bestaansrecht. De Belgen waren immers bang voor het Franse imperialisme en een mogelijke aanhechting bij Frankrijk.
5. Je kunt je historische kennis van de Guldensporenslag opfrissen door de lectuur van de onderstaande tekst.

Aan de Guldensporenslag van 1302 lag een dubbel conflict ten grondslag: een politiek conflict en een sociaal conflict. Het politieke conflict ontstond tussen het koninkrijk Frankrijk en het graafschap Vlaanderen, dat oorspronkelijk een leengebied was van Frankrijk (de Vlaamse graaf was immers een leenman van de Franse koning), maar inmiddels een zekere autonomie verworven had. Koning Filips IV van Frankrijk was in oorlog met koning Eduard I van Engeland, maar de Vlaamse steden hadden de kant van de Engelsen gekozen. Op economisch vlak was het graafschap Vlaanderen de rijkste regio van het Franse koninkrijk, voornamelijk door de lakenindustrie, waarin wol, die uit Engeland werd ingevoerd, verwerkt werd tot het kwaliteitsvolle laken, dat in heel Europa geëxporteerd werd en waarvoor veel geld werd betaald. Maar diegenen die daar veel geld aan verdienden, waren niet de arbeiders die het laken produceerden, maar de rijke patriciërs, die het laken verhandelden. Zo

ontstond er een sociaal conflict tussen de arme textielarbeiders, die verenigd waren in de ambachten of de gilden en de Klauwaarts werden genoemd (met een verwijzing naar de leeuwenvlag), en de rijke patriciërs, die de Leliaarts werden genoemd (met een verwijzing naar de lelie in het wapenschild van Frankrijk). Zoals die benamingen al duidelijk maken, kozen de Klauwaarts voor trouw aan de graaf van Vlaanderen (Gwijde van Dampierre), terwijl de Leliaarts de kant kozen van de Franse koning (Filips IV van Frankrijk, ook genoemd Filips de Schone). Op die manier ontstond er een opstand van de arbeiders tegen de patriciërs (rijke kooplieden) onder leiding van de populaire Brugse wever, Pieter de Coninck.

Toen een Frans garnizoen Brugge bezette, werd het in de nacht van 18 mei 1302 door de Klauwaarts massaal afgeslacht. Deze slachtpartij werd later de Brugse Metten genoemd. Een gewapend conflict kon niet meer vermeden worden. De kleinzoon van Gwijde van Dampierre, Willem van Gulik, en zijn zoon, Gwijde van Namen, zouden het verzet organiseren. Zij stelden een leger samen, dat bestond uit ambachtslieden en boeren, samen met enkele stedelijke milities en ridders. Het Franse leger, dat naar het graafschap Vlaanderen was gekomen om de slachting in Brugge te wreken en Vlaanderen weer onder Franse controle te brengen, werd in Kortrijk verpletterend verslagen op 11 juli 1302. De Vlamingen verzamelden op het slagveld minstens vijfhonderd vergulde sporen van adellijke Franse ridders, wat de benaming 'Guldensporenslag' zou verklaren. Met een taalstrijd heeft dit eigenlijk niets te maken. Maar de Guldensporenslag is van groot belang geweest en niet alleen voor de Vlamingen. Het was de eerste keer dat een volksleger van gewone mensen het haalde tegen het grootste ridderleger van Europa. Dat veroorzaakte een schokgolf door Europa.

Je kunt je over de historische achtergronden van het boek ook informeren door het bekijken van de vierde aflevering van *Het verhaal van Vlaanderen*, een tiendelige serie, die in 2023 door de VRT wordt uitgezonden. Je kunt die aflevering hier bekijken: <https://www.vrt.be/vrtnu/a-z/het-verhaal-van-vlaanderen/>

6. Beantwoord de volgende vragen na de lectuur van de bovenstaande tekst en/of na het bekijken van de vierde aflevering van *Het verhaal van Vlaanderen*.
  - a. Welk dubbel conflict gaf aanleiding tot de Guldensporenslag in 1302?
  - b. Tussen welke partijen ontstond het sociale conflict?
  - c. Wat waren de Brugse Metten?

- d. Waaruit bestond het leger van de Vlamingen tijdens de Guldensporenslag?
  - e. Waarom werd deze veldslag de Guldensporenslag genoemd?
  - f. Wat was het historische belang van deze veldslag?
7. De boodschap van het boek van Hendrik Conscience is duidelijk, zoals hij die in het nawoord expliciet formuleerde: 'Gij Vlaming, die dit boek gelezen hebt, overweeg, bij de roemrijke daden welke hetzelfde bevat, wat Vlaanderen eertijds was - wat het nu is - en nog meer wat het worden zal indien gij de heilige voorbeelden uwer vaderen vergeet!'. Anders gezegd: door dit verhaal te vertellen over de grote daden van de Vlamingen in het verleden wil de auteur het nationale bewustzijn en de liefde voor de moedertaal in zijn eigen tijd uitbreiden en versterken. Die boodschap zullen we voor ogen moeten houden, als we de roman lezen. Wat verwacht je nu ten aanzien van de historische juistheid van de feiten, zoals die in de roman worden beschreven?

Afbeelding: *De Slag der Gulden Sporen* (1836) door Nicaise de Keyser. Het schilderij laat de overwinning zien en de moord op de aanvoerder van de Fransen. Dit schilderij zou Conscience geïnspireerd hebben tot het schrijven van zijn roman. (Publiek domein)

Bron: [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Lion_of_Flanders_\(novel\)#/media/File:384021-de_gulden_sporenslag\(1\)-26d5e6-original-1617352870_01.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Lion_of_Flanders_(novel)#/media/File:384021-de_gulden_sporenslag(1)-26d5e6-original-1617352870_01.jpg)

Fragment 1. De Brugse Metten (uit hoofdstuk 17)

Inleiding

Dit fragment beschrijft een gewelddadig tafereel uit de zogenaamde Brugse Metten (18 mei 1302), in de aanloop naar de Guldensporenslag, die in Kortrijk plaatsvond. Vlak voor zonsopgang, op het uur van het ochtendgebed (de metten), verrassen de Bruggelingen een garnizoen Fransen die de stad bezetten. Op aanraden van het hoofd van de wevers, Pieter de Coninck, richtten ze een bloedbad aan onder de Fransen. Bij twijfel of ze met een Fransman of een Vlaming te maken hebben, laten ze hem de woorden 'Schild en vriend' zeggen. Wie die woorden alleen maar met een Frans accent kan uitspreken, wordt genadeloos gedood. Jan Breydel, die lid was van het gilde van de beenhouwers (slagers), stelde zich naast Pieter de Coninck op als leider van de opstand. De Franse landvoogd Jacques de Châtillon was de aanvoerder van het Franse garnizoen, dat Brugge bezette.

Tekst

De Coninck stond in het midden van de Vrijdagmarkt. Na een korte inleiding, sprak hij de vloek over de Fransen uit, roepend: 'Vlaanderen de Leeuw! Wat wals is, vals is! Sla ze allemaal dood!' (Het Middelnederlandse woord 'wals' betekent Franstalig.)

Die oproep ging door vijfduizend monden, als een vonnis voor de vreemden. Je kunt je voorstellen wat voor verschrikkelijk gehuil, wat een ijselijke verwarring van moordkreten daarna ontstond! Op hetzelfde ogenblik werden alle deuren ingeslagen of verbrijzeld.

De Klauwaerts liepen vol wraaklust naar de slaapkamers van de Fransen en vermoordden al wat de woorden 'schild en vriend' niet kon uitspreken. Omdat er in sommige huizen meer Fransen gelogeed waren, dan men er in zo'n korte tijd kon doodslaan, hadden velen de tijd gehad om zich te kleden en de wapens in de hand te nemen. Dit was vooral het geval in het kwartier waar De Châtillon met zijn talrijke lijfwachten gehuisvest was. Ondanks de woede van Breydel en zijn mannen waren toch ongeveer zeshonderd Fransen naar buiten gelopen. Velen die, hoewel gewond, de slachting ontlopen waren, begaven zich uit de andere straten naar de Snaggaartsbrug. Ze kwamen het getal van de

vluchtelingen zodanig versterken, dat zij uiteindelijk bijna duizend man sterk waren en ze besloten hun leven duur te verkopen.

Zij stonden in een grote menigte tegen de huizen en verdedigden zich wanhopig tegen de beenhouwers. Velen onder hen hadden kruisbogen en ze schoten veel Klauwaerts neer. Maar dat maakte de razernij van diegenen die hun makers zagen vallen alleen maar groter. Men hoorde de stem van De Châtillon, die zijn volgelingen aanmoedigde om weerstand te bieden en men bemerkte ook de heer De Mortenay, wiens reuzenzwaard in de duisternis blonk als een bliksemstraal.

Breydel raasde als een uitzinnige en hakte links en rechts om zich heen naar de Fransen. Hij stak al ver boven de grond uit: zo'n groot aantal vijanden had hij al onder zijn voeten geworpen. Stromen bloed liepen over de lijken en de strijdkreet 'Vlaanderen de Leeuw! Sla ze allemaal dood!' mengde zich in afgrijselijke echo's met de laatste kreten van de stervenden. De heer Jan van Gistel bevond zich ook onder de Fransen. Omdat hij wist dat hij niet aan de dood kon ontkomen, als de Vlamingen de zege behaalden, riep hij voortdurend 'Leve Frankrijk, leve Frankrijk!' in de hoop daarmee de soldeniers aan te moedigen. Maar Jan Breydel herkende zijn stem.

'Mannen!', riep hij in dolle woede, 'De ziel van die bastaard moet ik hebben! Vooruit, dit heeft lang genoeg geduurd, wie mij liefheeft, volg mij!'

Bij deze woorden wierp hij zich met zijn bijl midden in de Fransen en hakte alle omstaanders neer.

Uit: Hendrik Conscience, *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen*. Bezorgd door en met een nawoord van Edward Vanhoutte.

Brussel/Antwerpen: ASP / Letterenhuis, 2012. De tekst is gemoderniseerd en de spelling is aangepast. Op de website van de literaire canon kan men dit fragment lezen in de oorspronkelijke spelling:

<https://literairecanon.be/nl/werken/de-leeuw-van-vlaanderen/fragment>

8. Het valt op dat het conflict hier ook wordt voorgesteld als een taalstrijd. Waaruit kun je dat afleiden?
9. Waaruit blijkt dat dit geen historisch verslag is, maar een romanfragment? Welke historische kritiek kun je hierop toepassen? Denk aan: de genoemde aantallen, de figuur van Jan Breydel, de aangehaalde woorden enz. Raadpleeg hiervoor:

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/01/23/verhaal-van-vlaanderen-schild-en-vriend/?deliveryName=DM364696>

Afbeelding: *Standbeeld van Jan Breydel en Pieter de Coninck op de Grote Markt van Brugge.*
Foto: Ad Meskens. (CC BY-SA 3.0)

Bron:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Brugse_Metten#/media/Bestand:Statue_of_Jan_Breydel_and_Pieter_de_Coninck_04.JPG

Fragment 2. De Guldensporenslag (uit hoofdstuk 23)

Inleiding

Op het einde van de Guldensporenslag verscheen plots een onbekende 'gulden ridder' op het slagveld. Hij wordt beschreven als een ridder met een schitterend verguld harnas, een grote blauwe vederbos en een paardentuig, dat met zilveren schelpjes was bekleed. Op zijn borst was een rood kruis geschilderd en daarboven was het woord 'Vlaanderen' in grote zilveren letters te lezen. Die 'gulden ridder' was de uit een Franse gevangenis teruggekeerde Robrecht van Bethune, de zoon van de Vlaamse graaf Gwyde van Dampierre. Dankzij zijn optreden werd de strijd definitief gekeerd in het voordeel van de Vlamingen.

Tekst

De Vlamingen wendden hun ogen in blijde verwachting naar de gulden ridder, die in de verte kwam aangerend. Ze konden het woord 'Vlaanderen', dat op zijn borst stond in grote zilveren letters, nog niet lezen en ze konden dus niet weten of hij een vriend of een vijand was. Maar in hun benauwde toestand droomden zij dat God, onder die gedaante hun een van zijn Heiligen toezond om hen te verlossen. Alles droeg ertoe bij dat ze dit geloofden: zijn glanzende uitrusting, zijn buitengewone gestalte en het rode kruis dat hij op de borst droeg. Gwyde en Adolf, die te midden van de vijanden weerstand boden, bekeken elkaar met de grootste vreugde, want ze hadden de gulden ridder herkend. Ze dachten meteen dat de Fransen veroordeeld waren, omdat zij het volle vertrouwen hadden in de macht en de krijgskunde van die nieuwe krijger. De blikken, die zij met mekaar uitwisselden, zeiden als het ware: 'Wat een geluk, daar is de Leeuw van Vlaanderen!'

De gulden ridder naderde eindelijk de Franse benden. Vooraleer men hem vragen kon wie hij wilde bestrijden of bijstaan, viel hij de Franse ridders aan en hij sloeg met zijn wapen zo woest en zo verschrikkelijk om zich heen, dat die, door vrees bevangen, elkaar omver liepen om zijn slagen te ontwijken. Alles viel voor zijn verpletterende hamer en achter zijn paard liet hij in de vijandelijke gelederen een spoor van vernieling achter, zoals het bruisende water dat een zeilend schip achter zich laat. Terwijl hij alles wat hij treffen kon overhoop gooide, kwam hij met een wonderbaarlijke snelheid tot bij de benden, die tot

aan de Leie gedreven waren, en hij riep: ‘Vlaanderen de Leeuw! Volg mij! Volg mij!’

Onder het roepen van deze woorden, wierp hij een groot aantal Fransen in het slijk en hij ging zo verbazingwekkend met deze slachting door, dat de Vlamingen hem voor een bovennatuurlijk wezen aanzagen.

Nu keerde de moed in hun harten terug, zij gooiden zich tegelijk luid roepend vooruit en volgden de gulden ridder na in zijn wonderdaden. De Fransen konden deze onverschrokken leeuwen niet verder weerstaan. Diegenen die vooraan stonden, keerden zich om en wilden vluchten, maar zij vielen tegen de paarden van de anderen en gooiden elkaar op de grond. Er begon een algemene slachtpartij over de hele lengte van het leger. De Vlamingen deden niets dan doodslaan en ze sprongen over grote hopen lijken om de vijanden die daarachter stonden aan te vallen. De kreet ‘Vlaanderen de Leeuw! Wat wals is, vals is! Sla ze allemaal dood!’ oversteeg alle ander geluiden en de strijders werden zo doof, dat zij de slagen van hun eigen wapens niet meer konden horen.

Uit: Hendrik Conscience, *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen*. Bezorgd door en met een nawoord van Edward Vanhoutte.

Brussel/Antwerpen: ASP/Letterenhuis, 2012. De tekst is gemoderniseerd en de spelling is aangepast. Op de website van de literaire canon kan men dit fragment lezen in de oorspronkelijke spelling:

<https://literairecanon.be/nl/werken/de-leeuw-van-vlaanderen/fragment>

10. De romantische beschrijving van de slag, met veel bombast, overdrijvingen en vergelijkingen, wekt soms op onze lachspieren. Kun je voorbeelden geven van de overdreven plastische stijl, die hier gehanteerd wordt? Vergelijk met de picturale stijl van de 19de-eeuwse historische schilders, bv. met het schilderij van De Keyser.
11. Hoe wordt de gulden ridder, die als een echte ‘deus ex machina’ verschijnt, beschreven?
12. Ook bij deze scène past het om historische kritiek te leveren. Raadpleeg daarvoor het al genoemde artikel. Het antwoord op de vraag of Robrecht van Béthune, die ‘de leeuw van Vlaanderen’ werd genoemd, ook in werkelijkheid deze beslissende rol heeft gespeeld in de Guldensporenslag, kun je onder meer in dit lemma van Wikipedia vinden: https://nl.wikipedia.org/wiki/De_leeuw_van_Vlaanderen

13. We bekijken opnieuw het aanknopingspunt van de les. We constateerden al dat de jongerenbeweging Schild & vrienden misbruik maakt van het wachtwoord van de Brugse Metten voor extreemrechtse propaganda. Als je naar de website of de Facebookpagina van deze vereniging gaat kijken, zul je merken dat er nog meer Vlaamse symbolen en slogans misbruikt worden om je voor hun extreemrechts gedachtegoed te winnen. Laat je daar niet door misleiden!

Websites

<https://litterairecanon.be/nl/werken/de-leeuw-van-vlaenderen>

https://www.dbnl.org/tekst/cons001leeu01_01/

<https://litterairecanon.be/nl/werken/media-de-leeuw-van-vlaenderen-hendrik-conscience>

<https://verslagenenmededelingen.be/index.php/VM/issue/view/15>

https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/01/20/waarom-heet-vlaenderen-niet-brabant-en-spreken-we-nederlands-maa/?deliveryName=DM363314&fbclid=IwAR2O_aY8G0WCjJ3yCHMu2HTDpVzwHT_Si5nwMF4XNkUmoJdGsY8BZQmy4Dk

<https://www.platformleest.org/artikel/conscience-afl1-2/>

<https://www.foliomagazines.be/artikels/het-slechte-geweten-van-vlaenderen>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Guldensporenslag>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Hendrik_Conscience

https://nl.wikipedia.org/wiki/De_leeuw_van_Vlaanderen

https://nl.wikipedia.org/wiki/Brugse_Metten

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/de-leeuw-van-vlaenderen-of-de-slag-der-gulden-sporen>

<https://ronnydeschepper.com/2022/07/11/715-jaar-geleden-de-guldensporenslag/>

<https://consciencebibliotheek.be/nl/pagina/de-leeuw-van-vlaenderen>